

Олеся (стислий переказ)

Борис Грінченко

Розповідається про ті часи, коли на Україну нападали турки й татари, а гетьмани укра?нські ходили з козацтвом одбиватись од ворогів.

На Волині було невеличке село, яке заховалося в лісах, і знайти його було не легко. В селі жили прості хлібороби, але татари не давали їм нормально жити. Вони грабували, палили села, убивали людей, багатьох брали в полон, продавали рабами на тяжкі роботи туркам.

На краю села стояла невеличка хатка, біля неї садок, бджоли, пасіка.

У хатці жив дід Данило, колись він козакував, був у неволі турецькій, але визволивсь відтіля. Його жінка померла, і він прийняв двоє сиріт: дівчину Олеся та хлопця-стрибунця Михайлика. Олесі було 16 років.

Разом вони добре жили, діти любили слухати розповіді дідуса про турецьку та про татарську неволю. Данило часто розповідав, що три роки був на каторзі турецькій, прикований до місця на кораблі. Розповідав як доглядачі били їх нагаями, щоб вони швидше веслували; годували їх цвілими сухарями і смердючою водою. Згодом, його покаліченого визволили козаки і він повернувся додому. Але через деякий час на село напали татари, багато людей було вбито, в тому числі й батьків Михайла (якому на той час було 2 роки) і Олесі (їй було 7 років). Данило отямився після нападу татар і знайшов живих дітей, і взяв їх до себе.

Згодом у село повернулися ті, хто встиг втекти від татар і відбудували свої домівки.

Маленького Михайла такі розповіді змушували ненавидіти татар та турків. Олеся слухала розповіді діда мовчки, але в її очах палав вогонь.

Дідусь намагався заспокоїти їх, адже розповідь про смерть батьків була болюча для них.

— Гай-гай! — каже. — Засмутив я тебе, мою ясочку. Але що ж робити! Без лиха не проживеш. Не журіться, діточки, — ваші батьки полягли доброю смертю, рідний край боронячи. Кожен чоловік повинен боронити від усякого ворога рідний край, не жаліючи свого життя.

Ото одного разу була неділя, Олеся з Михайликом збиралися іти в ліс по ягоди, а дід просив триматися подалі від багновища.

Якщо натрапити на це болото-багновище, не знаючи, то можна було потонути. Дід і боявся, щоб з дітьми чого не було.

Але Олеся і Михайлик знали ліс і болото, і це заспокоювало діда.

Михайлик вмовив Олеся йти на інший край лісу, бо там було більше ягід. Вони далеко відійшли від села і побачили вдалині людей. Коли вони почали підійжджати Олеся зрозуміла, що це татари... і вони шукали їхнє село.

Олеся вхопила Михайлика за руку і мовчки потягла в кущі. Олеся зрозуміла, що якщо вони знайдуть село, то сплять все і людей повбивають, і дідуса їхнього також.

Олеся відправила Михайлика бігти в село та попередити людей, і хлопчик побіг щодуху.

Олеся залилася сама. Вона стояла ще кілька хвилин. Обличчя було бліде. Але вона не боялась. Вона вийшла з-за куща і пішла попіс лісом зовсім не в той бік, де було ?? село.

Ішла так, мов не бачила татар. Але татари її побачили і схопили.

Олесі накинули на шию аркан. Високий татарин узяв той аркан у руки, пустив дівчину поперед і наказав вести до села. Якби вона відмовилась, чи привела їх не туди її б чекала смерть.

Олеся повела. Але вона ішла зовсім не в той бік, куди Михайлик побіг. Вона пішла до лісу. Олеся вела ворогів просто в середину лісу, де було болото.

Вона вела й думала лише про те чи встиг Михайлик попередити дідуся про татар.

Ліс зробився страшенно густий, але ж Олеся знала, де болото. Невеличка смужка твердої землі вганялась у драговину. Олеся повела татар туди. За деревами болота не було видно. Навкруги було темно і пуща така, що тільки той, хто добре знав ліс, міг відціль вийти, не загрузнувши в болоті.

Тут зупинилася, повернулася до татар, глянула ворогам у вічі і сказала:

— Я не поведу вас далі, хоч би ви й убили мене. Я вас, вороги, завела в цей ліс, і ви не вийдете відціль.

Тієї ж миті татарин вдарив дівчину в груди. Як билина підрізана, впала вона-додолю, головонька схилилась, і чиста душа покинула тіло. Татари повернули назад.

А Михайлик тим часом добіг додому, попередив людей, і всі потікали в ліс. День просиділи у лісі, далі їм не стало харчів, вони послали двох парубків подивитись, що в селі. Парубки повернулись і сказали, що в селі все ціле. Люди зрозуміли, що татари їх обминули, і вернулись додому.

Але Олесі в селі не було і Дід Данило з людьми почали шукати Олесю в лісі. Михайлик привів їх до того місця, де він покинув Олесю. Вони знайшли татарські сліди і по тих слідах пройшли у лісову пущу. Татар не було, лише коні, що позагрузали в болоті. А татари, мабуть, позлазили та й потопли у багнюці. Дід Данило перший побачив Олесю... На шиї у неї був татарський аркан. Зрозуміли всі, що своєю смертю вона рятувала рідне село.

Другого дня ховали Олесю. Вона лежала в труні тиха й спокійна, убрана, як молода княгиня. Здавалось, що на обличчі в неї сяяла якась радість. Ридаючи провели її до ями, ридаючи засипали землею. Плакали всі: і старі, і малі, і чоловіки, і жінки, і подруги-дівчата.

Але як кинули на могилку останню лопату землі, дід Данило підвів голову, простяг руки над могилкою і сказав:

— Кожен повинен боронити свій рідний край, не жаліючи життя! Дай, Боже, всякому такої смерті!